

op het laken en ook niet op de smeer. Dan eindelijk tegen 22.30 landde er een micro op het laken. Onmiddellijk werd deze besprongen, bewonderd, gefotografeerd en verzameld! Omdat er vervolgens weer een tijdje niets gebeurde hadden we even de tijd om aan de hand van de foto's het beestje op naam te brengen. Geen van ons had de soort eerder gezien, maar de karakteristieke vleugeltekening leidde ons in de meegebrachte veldgids al snel tot *Eucosma pupillana*. (zie foto pag. 15). Volgens het boek weliswaar 'very local, possibly declining', maar met een flinke verspreiding in Engeland volgens het kaartje.

Blij dat we in ieder geval waren begonnen met een leuke soort, richtten we onze aandacht weer op het laken waar nu gestaag meer vlinders verschenen. Het publiek, wat nu inmiddels in flinke getale aanwezig was, kon genieten van een bont gezelschap aan nachtvlinders. Van tevoren had de Kruidhof aangegeven dat zij tot een uur of 12 wilden doorgaan, maar pas rond middernacht begonnen ook de pijlstaarten te vliegen en werd het steeds interessanter. Gelukkig mochten we zelf blijven, de opstelling afbreken en na afloop het hek achter ons dicht trekken. Uiteindelijk braken we om 2.00 uur op en konden terugkijken op een geslaagde avond/nacht met tientallen geïnteresseerde bezoekers en een flinke soortenlijst aan nachtvlinders. Op het moment dat we Buitenpost uitreden begon het zachtjes te regenen. Toen ik even later Leeuwarden bereikte regende het flink en bij het parkeren voor mijn huis barstte er een stevige onweersbui los. De timing had niet beter gekund!

De volgende dag bij het doornemen en invoeren van de waarnemingen volgde er nog een leuke verrassing. *E. pupillana*, waarvan ik inmiddels wist dat het een Prachtknoopvlekje genoemd mocht worden, bleek een behoorlijk zeldzame soort te zijn. Bij Waarneming.nl is de status 'zeer zeldzaam' en op Microlepidoptera.nl wordt hij zelfs als 'uitgestorven' bestempeld. Toen het nieuws van de vondst zich eenmaal verspreidde, waren er dan ook al direct meerdere vlinderaars die hem maar wat graag aan hun collectie wilden toevoegen.

Excursie Diakonievene, Catspoele, Delleboersterheide 19 juli 2014 Gerard Bergsma

Om 13.30 uur verzamelt zich een groep van circa 15 deelnemers, inclusief enkele gasten, voor deze excursie. We staan bij de ingang van de laan, die naar de Delleboersterheide leidt, maar we besluiten te starten bij de Diakonievene. We rijden dus naar de ingang van dit natuurgebied gelegen aan de Alberdalaan. Het is vandaag zonnig en zeer warm tot wel 35 graden Celsius met gelukkig wat wind. Dat wordt zweten!!! Direct na het passeren van de slagboom zien we rechts een ven omgeven door ruig terrein waar we doorheen lopen. Al vrij snel zien we enkele Icarusblauwtjes vliegen, maar ook Zwartsprietdikkopjes, Koevinkjes, Bruine zandooogjes, Kleine vuurvlinders, Bruine vuurvlinders (zo'n 15 stuks). Tevens vinden we veel rupsen van de Sint-jacobsvlinder; wel meer dan 100 exemplaren. De fotografen onder ons hebben het een tijd lang zeer druk, maar we moeten

verder anders loopt het programma in de soep. Verderop lopen we een bosgebied in met aan onze linkerhand het centrale ven van de Diakonievane. We volgen het pad eromheen tegen de zonnewende in en bereiken aan de oostkant een heideterreintje waar we een vijftal Heideblauwtjes aantreffen en ook enkele Eikenpages. Het is snikheet in de heide en we vluchten uiteindelijk naar het pad onder de verkoelende bomen om het centrale ven heen. Aan het eind van de rondwandeling hebben we in dit gebied 15 soorten dagvlinders gezien en dat is niet verkeerd. Bij het toegangshek van de Diakonievane pauzeren we een tijdje om wat te eten en te drinken, want dat is wel nodig met deze extreme drukkende warmte. We zijn feitelijk te lang bezig geweest in de Diakonievane, maar verzamelen moed om nog een klein uurtje bij de Catspoele (Poelkikker!!!) en in de naaste omgeving te wandelen. Hier tellen we een zestal soorten dagvlinders, waaronder drie patrouillerende Landkaartjes. Om 17.15 uur houden we het voor gezien en rijden naar eethuis en snackbar 't Koepelbos bij Oldeberkoop om de inwendige mens te versterken. Voornamelijk patat en kroketten met koffie en ijs na. Op het buitenterras is het heerlijk toeven in de avondzon.

In de vooravond vertrekken we naar de Delleboersterheide en rijden met een drietal auto's met passagiers en aggregaten over de toegangslaan naar het gebied zelf. Eerst maar eens een wandeling maken door het geaccidenteerde terrein waar het stoffig en warm is. Een groep Exmoor-pony's staat voor de zon te schuilen onder een boomgroep. Zelfs tijdens deze avond vliegen er nog voldoende dagvlinders, zoals Hooibeestjes, Bonte, Bruine en Oranje zandoogjes, Atalanta's, een enkele Eikenpage, maar ook tientallen Heideblauwtjes. Tevens zien we een Roodbont heide-uiltje (*Anarta myrtilli*) vliegen en spotten we een Hageheld (*Lasiocampa quercus*), een Rietvink (*Euthrix potatoria*) en een Oranje agaatspanner (*Eulithis testata*). Tijdens de terugkeer van onze wandeling komen de Exmoor-pony's ons over de zandweg tegemoet. Ze hebben hun schuilplek onder de bomen verlaten en wentelen zich op een open plek in het losse zand om vliegen en parasieten te verjagen of kwijt te raken. Er ontstaat een grote stofwolk, totdat de leider van de groep over de zandweg gaat wandelen en door de rest van de groep wordt gevolgd. Vervolgens gaan ze over in draf en komen vanuit de stofwolk recht op ons af; een fascinerend schouwspel wat slechts door enkelen kan worden gefotografeerd. Gelukkig voor ons zwenken ze af en galopperen verder over de heide.

Het is al laat op de avond, maar nog steeds licht en we zoeken naar geschikte locaties voor onze twee aggregaten. Siep & Jannie Sinnema vinden een mooi plekje met weids uitzicht op de Delleboersterheide in de luwte van de boomgroep waar de Exmoor-pony's zich ophielden. Gerard Bergsma vindt circa honderd meter verderop een open plek met weids uitzicht rondom. Er staat weinig wind, de lucht is bewolkt geraakt en het is zwoel; ideale omstandigheden voor een perfecte vlindernacht.

Bij Siep & Jannie loopt het meteen als een tierelier en ze noteren vlindersoorten bij de vleet. Bij Gerard ontstaat een luchtstroming vanuit het noordoosten en dat

hindert vooralsnog de toestroom van nachtvlinders naar zijn door de wind opbollende laken. Toch komt het ook bij hem langzaam op gang. Direct na aanvang van het lichten zit er al een bijzonderheid op het doek, namelijk een geelpurperen spanner (*Idaea muricata*) en dan ook nog de *forma totarubra* (de niet alledaagse bijna volkomen purperen vorm van dit vlindertje). Daarna volgt het vrouwtje van de Hopwortelboorder (*Hepialus humuli*). Om half twee 's nachts begint het plotseling te druppelen uit de lucht, dus de paraplu maar over de lamp. Dit duurt ongeveer 10 minuten. Dit vervelende akkefietje blijkt voor de vlinders echter het startsein om massaal het luchtruim te kiezen, want korte tijd later is het niet meer bij te houden, zoveel vlinders komen op het laken af. Er volgen bijzonderheden, zoals een tweetal Gehakkelde spanners (*Ennomos erosaria*), een

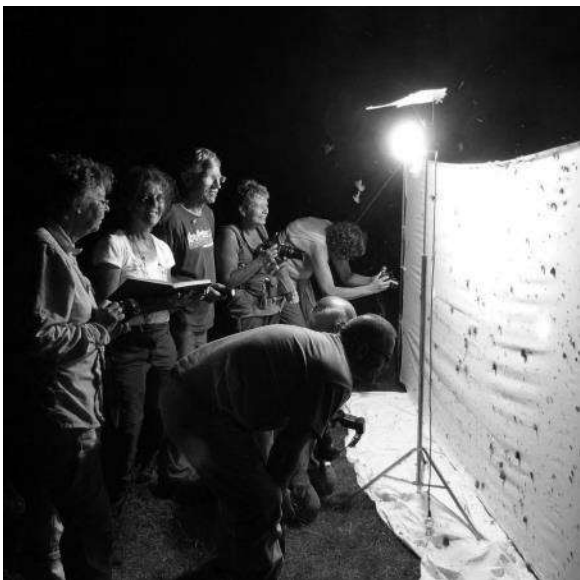

Foto: Sake Roodbergen

Zilverhaak (*Lithacodia uncula*) en een Smalvleugelrietboorder (*Chilodes maritima*). Bij en op het doek van Siep en Jannie loopt het van aanvang af storm. Ze krijgen een tweetal Heideringelrupsen (*Malacosoma castrensis*), wel 20 exemplaren van de Hageheld (*Lasiocampa quercus*), twee Scherphoekbandspanners (*Euphyia unangulata*), één Bijvoetdwergspanner (*Eupithecia innotata*), één Karmozijnrood weeskind (*Catocala sponsa*), twee exemplaren van het Moerasgoudvenstertje (*Plusia putnami*), het Maanuiltje (*Cosmia pyralina*) en een viertal Grote beren (*Arctia caja*).

Als klap op de vuurpijl verschijnt een onbekende uilensoort, die bij thuiskomst door Siep en Jannie wordt gedetermineerd als *Eucarta virgo* (nog geen Nederlandse naam). Zie **pag. 21** in deze Flinterwille voor een speciaal artikel over deze prachtige vangst.

De temperatuur blijft tijdens het lichten boven de 25 graden Celsius; een echte tropische nacht! Uiteindelijk moeten we rond 03.00 uur stoppen, want anders rijden we bij het ochtendgloren naar huis!

In totaal zijn door ons tijdens deze gedenkwaardige nacht op twee lakens en door middel van smeren 124 soorten macronachtvlinders genoteerd, verdeeld over een totaal aantal van 521 exemplaren. De micronachtvlinders zijn hierbij buiten beschouwing gelaten. Deze komen er in een later stadium nog bij. Enkele microvlinders moeten nog op naam worden gebracht.

Eucarta virgo
19 juli 2014 excursie
Delleboersterheide
Foto: Siep Sinnema
(zie pag.21)

Oostelijke vos (*Nymphalis xanthomelas*) 13 juli 2014
Hoornsterzwaag Foto: Mariske Pemmelaar

Oostelijke vos (*Nymphalis xanthomelas*) 13 juli 2014
Drachten
Foto: Gerrit Tuinstra
(zie pag. 24 en 25)

Prachtknoopvlekje (*Eucosma pupillana*) Buitenpost 27
juni 2014
Foto: Anneke vd Veen
(zie pag. 11)

Hans Kuipers
maakte in Hemelum
op 26 juli 2014 om
22.30 uur een fraaie
foto van een
Walstropijlstaart
(*Hyles galii*)

Glidkruidmot (*Prochoreutis myllerana*)
exc. Stuttebosch 2 augustus 2014
foto: Siep Sinnema (zie pag.14)

Wilgengouduil (*Xanthia togata*)
exc. Fochteloërveen 27 september
2014 Foto: Judith Bouma (zie pag. 21)

Slakrups (*Apoda limacodes*)
exc. Fochteloërveen 27 september 2014
Foto: Siep Sinnema (zie pag.20)

Eitjes witvlakvlinder (*Orgyia antiqua*)
exc. Fochteloërveen 27 september 2014
Foto: Judith Bouma (zie pag. 21)

niet meer gekomen is. We hadden echt geluk met het weer; de onweersbui ging net bij ons langs. Om middernacht was het nog 18 graden. In het donker wisten nog 2 excursiedeelnemers, Paul en zoon Jelke van Eijk, ons te vinden. 's Avonds zijn er bij de lampen van Gerrit, Anneke van der Veen en Siep/Jannie 99 soorten macronachtvlinders en 34 soorten micronachtvlinders waargenomen. Opvallende nachtvlindersoorten waren o.a.: mannetje Kleine Hageheld (*Lasiocampa trifolii*); enkele mannetjes Eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*); Walstrospanner (*Costaconvexa polygrammata*) Eppedwergspanner (*Eupithecia selinata*) en de Glidkruidmot (*Prochoreutis myllerana*). *Prochoreutis myllerana* was nog niet bekend uit dit gebied en is gebonden aan glidkruid. (foto: blz. 18)

Gentiaanvedermot (*Stenoptilia pneumonanthos*)
Stuttebosch 2 augustus 2014
Foto: Siep Sinnema

Op 5 juni 2004 was er ook een excursie van de Vlinderwerkgroep Friesland in het Stuttebosch (G.Tuinstra, Flinterwille okt. 2004). De weersomstandigheden waren tijdens de avondexcursie niet optimaal; het was vrij vochtig en koud. De totaalijst van de waargenomen soorten tijdens de excursie omvat de gegevens van de middag en de avond zowel als vlinder als rups of pop. Hieronder staan de aantallen van de verschillende soorten vlinders:

	excursie 2004	excursie 2014
Dagvlinders	4	19
Macronachtvlinders	116	104
Micronachtvlinders	24	40

Samengevat kunnen we stellen dat de excursie aantoont dat het Stuttebosch een bijzonder natuurgebied is: de in heidegebieden sterk achteruit gaande Kleine hageheld komt hier nog voor, evenals de ernstig bedreigde Eppedwergspanner (Ellis e.a. 2013). En wat de dagvlinders betreft: het zou mooi zijn als de Zilveren maan zich hier gaat vestigen.

Literatuur:

Ellis, W.N., Groenendijk, D., Groenendijk, M.M., Huigens, M.E., Jansen, M.G.M., Meulen, J. van der, Nieukerken, E.J. van, Vos, R. de (2013) Nachtvlinders belicht: dynamisch, belangrijk, bedreigd. De Vlinderstichting, Wageningen en Werkgroep Vlinderfaunistiek, Leiden.

G.Tuinstra (2004) Verslag excursie Stuttebos. Flinterwille oktober 2004, uitgave Vlinderwerkgroep Friesland.

Voorjaarskortvleugelmot (*Diurnea fagella*) en een jonge rups van de Grote beer (*Arctia caja*).

Ook werden er nog 2 poppen van waarschijnlijk de Gestippelde oogspanner (*Cyclophora punctaria*) en waarschijnlijk een Visstaartje pop gevonden. Eitjes van de Witvlakvlinder (*Orgyia antiqua*) (**foto: zie pag. 18**), werden nog gezien. Een net vers uitgekomen Roesje (*Scoliopteryx libatrix*) werd gespot net zoals deze vlinders: Citroenvlinder; Klein geaderd Witje; Groot Koolwitje; Kleine Vuurvlinder; Bont Zandoogje; Windevedermot (*Emmelina monodactyla*); Brandnetelbladroller (*Celypha lacunana*); Stro-uiltje (*Rivula sericealis*); Naaldboombeertje (*Eilema depressa*).

Rond zes uur werd er eerst nog aan de inwendige mens gedacht, door het nuttigen van een warme hap in Appelscha. Het prachtige weer bleef en daardoor kon de avondexcursie gewoon doorgaan. Er werden drie lakens opgesteld op de Drentseweg. Zo rond 8 uur stond alles gereed en konden de nachtvlinders maar komen, zodat de 10 aanwezigen ze konden bekijken/fotograferen en determineren! Bij een temperatuur van zo'n 15 graden, bewolkt en tamelijk windstil, was het prima vertoeven. Er werden totaal zo'n 35 soorten macro's en zo'n 5 soorten micro's gezien, verdeeld over de 3 lakens. Waaronder typische herfstvlinders, zoals *X. togata* (Wilgengouduil) (**foto: zie pag. 18**), *X. icteritia* (Gewone gouduil), *T. aurago* (Saffraangouduil), *A. circellaris* (Bruine herfstuil), *A. lota* (Zwartstipvlinder) en de trekvlinder *A.ipsilon* (Grote worteluil). En ook fotogenieke vlinders waaronder *P. festucae* (Goudvenstertje), *M.miniata* (Rozenblaadje) en *H. fasciaria* (Rode dennenspanner). Van de micro-nachtvlinders kan nog worden genoemd de Wilgenstelmtot (*Caloptilia stigmatella*). (**foto: zie pag. 16**) Om 22:30 uur was het mooi geweest en werd alles weer opgeruimd en huiswaarts gekeerd.

Eucarta virgo, nieuw voor Nederland   Siep Sinnema

Tijdens het avondgedeelte van de excursie naar de Delleboersterheide op 19 juli hadden we onze lamp en laken opgesteld op de heide, dicht bij een bosrand. De omstandigheden waren ideaal, het was om twee uur 's nachts nog 26 graden en er stond een zwakke oostenwind. Een tiental leden van de vlinderwerkgroep had de tuinstoelen op een rijtje gezet en zag dat het laken zich al snel vulde met vele soorten nachtvlinders, waarbij vooral het grote aantal Hagehelden (*Lasiocampa quercus*) opviel. Uiteindelijk hebben we 116 soorten macro-nachtvlinders waargenomen op ons laken.

Het hoogtepunt van de nacht was het neerstrijken van een onbekend uiltje op ons laken om ongeveer half twee 's nachts. Nadat Jannie het uiltje in een potje had gevangen, bleek dat we het hem niet op naam konden brengen met de aanwezige boeken. Toen we rond vier uur 's nachts thuiskwamen en het boek *The Noctuids of Central Europe* van Janusz Nowacki raadpleegden, kwamen we er al snel achter dat het ging om een nachtvlinder, die nog niet eerder in Nederland was

waargenomen, namelijk *Eucarta virgo*. (zie foto pag. 15). *Eucarta virgo* is een soort, die bekend is uit landen in Oost-Europa, zoals Rusland, Oekraïne, Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije en Roemenië.

In Oostenrijk lijkt de vlinder zich naar het westen uit te breiden; hij werd daar in 2002 voor het eerst ook in Karinthië waargenomen. In Zwitserland is *E. virgo* bekend sinds 1981.

In Duitsland werd *E. virgo* voor het eerst waargenomen in 1998 in het zuidoosten van Saksen; in 2000 volgden waarnemingen in Saksen, Saksen-Anhalt en Beieren en in 2001 in Brandenburg. In 2011 is de vlinder waargenomen in Schwerin in Mecklenburg-Vorpommern.

Vol verwachting om 22 uur en in volle actie na middernacht. (foto: Siep Sinnema)

Ook in Scandinavië wordt *E. virgo* de laatste jaren waargenomen. In Finland werd de vlinder voor het eerst gezien in 2000, terwijl in Zweden en Denemarken de eerste meldingen worden gedaan in 2002. In Noorwegen werd de eerste *E. virgo* gezien in Arendal aan de zuidkust in 2006, sindsdien is hij nog enkele malen waargenomen langs de zuidkust.

In Engeland werden twee exemplaren waargenomen aan de oostkust van Engeland, namelijk op 23 juli 2014 in Weybourne (Norfolk) en op 24 juli 2014 in Blythburgh (Suffolk).

Uit bovenstaande gegevens wordt duidelijk, dat *Eucarta virgo* bezig is om zich naar het noorden en westen uit te breiden.

De omstandigheden, waaronder wij de vlinder hebben waargenomen op 19 juli 2014 waren ideaal voor trekvlinders uit het oosten: van 8 tot en met 20 juli bevonden we ons in een overwegend oostelijke stroming, gepaard gaande met hoge temperaturen. Dat de omstandigheden gunstig waren voor trekvlinders uit het oosten blijkt ook uit het feit, dat in door Mariske Pemmelaar in Hoornsterzwaag, enkele kilometers ten noorden van de Delleboersterheide, in dezelfde week twee exemplaren van de oostelijke vos (*Nymphalis xanthomelas*) werden waargenomen. Van deze gunstige weersomstandigheden hebben ongetwijfeld ook de exemplaren van *E. virgo* geprofiteerd, die zijn waargenomen aan de oostkust van Engeland op 23 en 24 juli 2014, enkele dagen na onze waarneming.

Levenswijze

E. virgo is een vlinder van open gebieden: weilanden, moerassen en rivierdalen. Hij vliegt van mei tot en met augustus in twee generaties.

De rups van *E. virgo* leeft op Ganzenbloem (*Chrysanthemum* spp.), Munt (*Mentha* spp.), Wilg (*Salix* spp.) en Paardenbloem (*Taraxum* spp.) (Nowacki, 1998).

In Duitsland werd de rups gevonden op Bijvoet (*Artemisia vulgaris*) en Boerenwormkruid (*Tanacetum vulgare*).

Naamgeving

Naar analogie van de wetenschappelijke naam *virgo* is voorlopig gekozen voor de Nederlandse naam maagdenuil.

In Friesland wordt gewerkt aan een lijst met officiële Friese namen voor nachtvlinders; de Friese naam zal worden famme-ûltsje.

Literatuur

Bestimmungshilfe für die in Europa nachgewiesenen Schmetterlingsarten

(http://www.lepiforum.de/lepiwiki.pl?Eucarta_Virgo)

Fauna Europaea (www.faunaeur.org). Bezocht op 20 september 2014.

Norfolkmoths.co.uk (<http://www.norfolkmoths.co.uk/?bf=23101>)

Nowacki J 1998. The Noctuids of Central Europe. F. Slamka.

Seitz A 1914. The Macrolepidoptera of the World, 1 Section The Macrolepidoptera of the Palearctic Region. Vol. 3 The Noctuid Moths. A. Kernen.

Spuler A 1908. Die Schmetterlinge Europas 1 Band. Schweizerbartsche Verlagsbuchhandlung.

Swedish Moths and Butterflies

(http://www.lepidoptera.se/species/eucarta_virgo.aspx)

Wieser C, Hassler U, Tschinder M 2003. Carinthia II :*Eucarta virgo* erstmals im Bundesland Kärnten nachgewiesen. Naturwissenschaftlicher Verein für Kärnten.

http://www.artsdatabanken.no/Taxon/Eucarta_virgo/30637

http://www.nic.funet.fi/index/Tree_of_life/insecta/lepidoptera/ditrysia/noctuoidea/noctuidae/condicinae/eucarta.

De oostelijke vos: een nieuwe Nederlandse dagvlindersoort – ook in Friesland! Gerrit Tuinstra

Op de namiddag van 13 juli vloog er een grote dagvlinder een paar rondjes door onze tuin. Het eerste waar ik aan dacht bij het zien van de vlinder was: grote vos (*Nymphalis polychloros*). En gelukkig, na die paar rondjes, ging de vlinder zitten op een tros dik touw dat bij ons aan de schuur hangt. De vlinder vond daar in het laatste beetje zonneschijn van die dag blijkbaar een geschikte plek om de nacht door te brengen. Op dat moment kon de vlinder beter bekeken en gefotografeerd worden, waarna het vermoeden van grote vos werd bevestigd. Een grote vos in de tuin! Prachtig, want hoeveel mensen kunnen nou zeggen dat ze een grote vos in